

Zondag 23: Christelijk omgaan met schuld

Vraag 59:

Wat hebt u er nu aan, dat u dit alles gelooft?

Antwoord:

Dat ik in Christus voor God rechtvaardig ben en een erfgenaam van het eeuwige leven.

Vraag 60:

Hoe bent u rechtvaardig voor God?

Antwoord:

Alleen door waar geloof in Jezus Christus.

Al klaagt mijn geweten mij aan,

dat ik tegen alle geboden van God zwaar gezondigd en geen daarvan gehouden heb

en dat ik nog altijd uit ben op elk kwaad,

toch schenkt God mij, zonder enige verdienste van mijn kant, alleen uit genade,

de volkomen voldoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus.

Hij rekent mij die toe, alsof ik nooit zonde had gehad of gedaan,

ja, alsof ik zelf al de gehoorzaamheid volbracht had die Christus voor mij volbracht heeft.

Aan deze weldaad heb ik alleen deel, als ik die met een gelovig hart aanneem.

Vraag 61:

Waarom zegt u dat u alleen door het geloof rechtvaardig bent?

Antwoord:

Niet omdat ik door de waarde van mijn geloof voor God aangenaam ben.

Maar alleen de voldoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus

is mijn gerechtigheid voor God.

En alleen door het geloof kan ik die aannemen en tot mijn eigendom maken.

In deze preek gaat het over christelijk omgaan met schuld. Daaruit zou je kunnen afleiden: 'Dus wordt het een vervelende kerkdienst, want schuld is een naar onderwerp, waar je niet vrolijk van wordt.'

Het is waar, erkenning van schuld is een pijnlijke zaak, maar in één adem komt ook de bevrijding van het loslaten aan de orde en de vreugde van de overgave.

1 De pijn van de erkenning van schuld

We moeten onder ogen zien wat in antwoord 60 staat: dat we tegen alle geboden van God zwaar gezondigd en geen daarvan gehouden hebben en dat we nog altijd uit zijn op elk kwaad.

Dit spoort met wat de apostel Paulus zegt in Romeinen 3:10-12,19,23: 'Er is geen mens rechtvaardig, zelfs niet één, er is geen mens verstandig, er is geen mens die God zoekt. Allen hebben ze zich afgewend, heel de mensheid is verdorven. Er is geen mens die nog het goede doet, er is er zelfs niet één (...) Uiteindelijk wordt ieder mens het zwijgen opgelegd en staat de hele wereld schuldig voor God (...) Iedereen heeft gezondigd en ontbeert de nabijheid van God.'

Daar willen we niet aan, want de erkenning daarvan doet pijn. En pijn proberen we altijd te vermijden. Daarvoor zijn verschillende methodes.

Vaak houden we ons blind voor onze schuld. Dat hoor ik wel eens: 'Als ik God om vergeving vraag, weet ik eigenlijk niet waarvoor, want terugkijkend op de dag kan ik niks zondigs vinden.' Dan moeten we onszelf maar eens de kritische vraag stellen: 'Heb ik vandaag geleefd in het besef dat God aanwezig was, dat Christus erbij was?' Stel dat Christus op school of thuis naast je had gelopen of gezeten, had je dan hetzelfde gezegd en gedaan tegen anderen? En stel dat God had mee gekeken met jou, terwijl jij je tv of pc aan had. Had dat invloed gehad op je zappen of surfen? Ik zeg: 'Stel...', maar het is een feit: de hele dag is God erbij, Christus is getuige van wat we zeggen en doen. Als we in het besef daarvan naar ons leven kijken, moeten we constateren dat we vaak los van God leven, met de rug naar Christus. We zijn misschien niet goddeloos bezig maar vaak wel miezerig. Als we dat onder ogen zien, kunnen we de pijn niet meer vermijden. Het is schrikken: zo voorbeeldig zijn we dus niet!

We kunnen ook kortzichtig omgaan met schuld. Als we erkennen 'Ik ben fout geweest', zien we het vaak niet onder ogen wat de gevolgen van onze fout zijn. Laat ik twee extreme voorbeelden noemen. Allereerst pesten: als je dat op school doet, hoe lang duurt dat in een week? Een uurtje of zo; het stelt ogenschijnlijk niks voor. Maar in werkelijkheid zet het vaak een stempel op het leven van wie gepest wordt, soms zelfs levenslang. Neem ook een verkrachting: die is zo voorbij, maar voor het slachtoffer wordt die nooit voltooid verleden tijd: die richt haast onvermijdelijk een levenslange constante beschadiging aan bij het slachtoffer.

En zo is het vaker. Je kunt voor je nalatigheid wel je excuus aanbieden: 'Ik heb het vergeten. Stom van mij', punt, maar het gevolg kan zijn dat door jou iemand het vertrouwen in mensen kwijt is geraakt. Als ouder kun je wel heel royaal zeggen: 'Ik geef toe dat ik nare opmerkingen tegen jou heb gemaakt; dat was niet goed van mij', maar daarmee is je kind z'n negatieve zelfbeeld nog niet kwijt.

We hebben dus geen enkele ruimte om ons falen te bagatelliseren: 'Het was fout, maar zo erg was het toch ook niet want het duurde maar even.' Misschien is waar dat de fout zelf niet lang geduurd heeft en wat dat betreft niet vermeldenswaard lijkt. Toch kan die destructief inwerken op een ander, zodat die er tijden, jaren of zelfs een leven lang last van heeft. Zo heb je het vast niet bedoeld, maar het is wel een keihard feit.

We kunnen er dus niet onderuit dat het erkennen van je schuld pijnlijk is. En waarom vinden we dat zo pijnlijk?

Allereerst omdat we onszelf tegenvallen. U kent allemaal wel het fenomeen dat je een fout van jezelf niet van je kunt afzetten. Je hebt er vergeving voor gevraagd, maar het blijft je achtervolgen. Dat zie je ook bij Paulus. Die kan enthousiast zijn over de vrijspraak die hij van God gekregen heeft. Maar tegelijk blijft het hem dwarszitten dat hij de gemeente van Christus vervolgd heeft. Dat komt mij bekend voor, want als ik terugkijk op m'n leven heb ik soms last van wat ik gezegd, gedaan of nagelaten heb tegenover m'n vrouw, m'n kinderen of tegenover kerkleden.

Maar wat is dat nou precies? Ik denk dat er ook gekwetste trots bij zit: ik wil graag de perfecte echtgenoot en vader, de perfecte vriend, de perfecte predikant zijn. Daarom blijft het maar hardnekkig doorzuren: 'Er zitten vlekken op m'n blazoen en ik kan m'n falen niet terugdraaien.'

Het erkennen van schuld is bovendien pijnlijk omdat we met onze schuld God verdriet doen. Tegenwoordig wordt God nog al eens gezien als een vriendelijke opa. Hij vindt alles goed en is makkelijk in het vergeven. Maar volgens de Bijbel heeft God een afkeer van de zonde. Hij wordt erdoor geraakt als mensen gemengeld worden. Denk aan wat Christus zei, kort samengevat: 'Als iemand een kleine te na komt, had die dader beter verdrongen kunnen worden' (zie Matteüs 18:6). Het roept dus bij God emoties op als een kind op school gepest wordt en daardoor in een depressie wegzakt. Het raakt God als een vrouw vernederd wordt. Het doet Hem wat als iemand een ander in de kou laat staan.

We gaan dus nooit goedkoop in de fout. Het heeft effect tot in de hemel toe. De Zoon van God heeft het daarom uitgeschreeuwd toen Hij als mens de schuld daarvan droeg: 'Mijn God waarom hebt U mij verlaten.'

Ten slotte heeft onze schuld zelfs kosmisch effect. Zo denk ik aan de tsunami die in 2004 in Azië heeft plaatsgevonden. We hebben met verbijstering gekeken naar de vreselijke gevolgen daarvan. Vaak volstaan we ermee te praten over 'de wrede natuur'. Maar Genesis 3 maakt ons duidelijk dat zo'n ramp alles te maken heeft met de menselijke zonde. Toen de mens in het paradijs ontrouw werd aan God, heeft dat schokgolven opgeroepen door heel Gods schepping heen. Volgens Genesis 3 is er sindsdien sprake van het groeien van doorns en distels, en in Romeinen 8 spreekt Paulus over zinloosheid; de schepping zucht onder barensweeën. Daaruit wordt duidelijk dat de zonde nooit beperkt blijft tot de mensenwereld. De zonde roept wereldwijd destructieve krachten op.

Het kan duidelijk zijn: we kunnen niet makkelijk doen over onze zonde en schuld. Die neiging hebben we wel, omdat we geen pijn willen voelen. Maar als we recht doen aan zonde en schuld, word je daar niet vrolijk van: het is aan aantasting van onze trots, we doen er God verdriet mee en het heeft een effect op heel de schepping. Erkenning doet dus pijn. Maar dan is dit thema toch deprimerend? Ja, als we niet meer konden zeggen. Maar tegelijk moet een ander thema aan de orde komen:

2 De bevrijding van het loslaten

Loslaten is niet vanzelfsprekend, want we hebben de sterke drang onze schuld af te lossen. Dat is al zo tegenover mensen. Als wij iets kwalijks gedaan hebben tegenover iemand, willen we dat als het even kan goedmaken, zodat het kwalijke uit de weg geruimd wordt en we er geen last meer van hebben.

Dat gaat ook zo tegenover God: als we ons tegenover Hem schuldig voelen, vatten we het voornemen op meer aan ons geloof te doen, meer te lezen en meer te bidden.

Intussen is die drang om schulden af te lossen wel gecompliceerd. Neem nou onze opstelling tegenover mensen. Ook al bieden we iemand ons excuus aan en heeft die ons excuus aanvaard, daarmee blijft dat kwalijke een pijnlijke herinnering voor ons beiden; dat vroegere kunnen we onmogelijk ongedaan maken. Erger nog: de gevolgen kunnen we vaak niet wegnemen. Iemand die jij gepest hebt, kan jou wel vergeving hebben geschonken, maar daarmee is diens beschadigde zelfbeeld nog niet geheeld.

En wat voor motief hebben we eigenlijk om onze schuld af te lossen? Willen we de ander tot z'n recht laten komen? Of gaat het ons vooral erom dat we ons nare gevoel kwijt willen en een goed gevoel over onszelf willen krijgen?

Zo is het ook tegenover God. Waarom vragen we vergeving: uit liefde voor God, uit schaamte dat we Hem geen recht hebben gedaan? Of laten we ons vooral door angst leiden: 'Ik kom toch wel weer in de gratie bij God?' Of we denken zelfs: 'Ik moet koste wat het kost vermijden dat ik in de hel kom.'

Daarom is het maar goed dat het bijbelse parool is: 'Je moet loslaten!' Dat is heel bevrijdend. Want dat betekent: je moet niet meer proberen zelf je schuld helemaal weg te krijgen. Uiteraard moet ik me inzetten om het weer goed te maken; ook moet ik energie steken in m'n relatie met God. Maar ik moet niet denken dat ik het foute compleet ongedaan kan maken. Ook zal ik nooit perfect voor de dag komen, hoe ik me ook inspan. Je kunt jezelf nooit goed onder ogen komen.

Christus bindt ons op het hart: 'Kom naar mij, jullie die vermoeid zijn en onder lasten gebukt gaan, dan zal Ik jullie rust geven' (Matteüs 11:28). God zegt dus tegen ons: 'Kom met al je schamelheid gerust naar Mij'. We hoeven ons niet mooier of groter voor te doen dan we in werkelijkheid zijn. Dat is doodvermoeiend en slurpt onze energie op.

We mogen in onze dagelijkse plunje naar God gaan: 'Hemelse Vader, hier ben ik. Ik besef dat ik een loser ben en U niks te bieden heb. Ik heb de ander maar evengoed U te kort gedaan.'

Dat heeft natuurlijk iets angstigs, want daarmee geven we de controle uit handen. Tegelijk is het zo ontspannend als wat: we hoeven niet meer op onze tenen te lopen, we hoeven geen mooie gevel meer overeind te houden, vanuit de gedachte: 'Ik moet het allemaal zelf doen.' We mogen naar voren komen zoals we zijn; we kunnen alles uit handen geven. En dat geeft rust, God kennende.

3 De vreugde van de overgave

Deze overgave biedt de verklaring waarom het haalbaar is je schuld te erkennen ondanks het pijnlijke ervan en waarom loslaten zo ontspannend is. Als we het over overgave hebben, hebben we te doen met de kern van het Evangelie. En die kern is van een heldere eenvoud. We hoeven niks ingewikkelds te doen: geen fysieke oefeningen, geen uitgebreide rituelen, geen reeksen activiteiten. In dat opzicht is het allemaal heel simpel: we moeten ons toevertrouwen aan Christus. Dat houdt in dat je verklaart: 'Ik sta schuldig, meer dan ikzelf vaak door heb. En zelf lukt het me niet om eruit te komen, hoe ik me ook inzet. Ik verwacht het helemaal van U, Christus, van wat U plaatsvervangend hebt gedaan en geleden; Ik doe een beroep op uw pleidooi bij uw Vader in de hemel. Ik heb de kracht nodig van uw Geest!'

Die overgave aan Christus heeft een ongedacht gevolg, want met dat we bij Christus horen heeft er een merkwaardige ruiling plaats. De schuldeloze Christus zegt tegen ons: 'Ik neem jouw miezerigheid voor mijn rekening, dus dat je vaak zo blind en kortzichtig met schuld omgaat omdat je pijn wilt vermijden; maar ook neem ik voor mijn rekening dat je aflossing van je schuld vaak zo halfslachtig en egocentrisch is.' Maar Christus zegt meer: 'Mijn onschuld is vanaf nu de jouwe. Mijn Geest bewerkt groei in jou, zodat je leven al meer past bij je vrijspraak.'

In Romeinen 3:24 is dan ook sprake van 'genade, die niks kost'. Onbegrijpelijk: we staan met lege, vuile handen voor Christus, en Hij vult die met zijn geschenken. Als gevolg hiervan is God alleen maar blij met ons. Natuurlijk, onze slechte aard blijft opspelen, maar dat telt niet meer voor God; het is waar, er blijven telkens foute daden, maar God heeft er geen oog voor. Dat alles dank zij Christus' onschuld.

Vanzelfsprekend ziet God dat we groei nodig hebben, maar Hij behandelt ons als waren we helemaal volgroeid. Want Hij kent ons toe wat Christus heeft gedaan. Ten slotte houdt Hij ons voor: 'Te zijner tijd wil Ik je graag op m'n nieuwe aarde hebben wonen, hoe onvolmaakt je nu ook bent.'

Daarom heb ik het over de vréugde van de overgave. Het laatste woord is niet aan ons falen, onze schuld. Dan waren we reddeloos verloren. En vergissen we ons niet: die verlorenheid hebben we in feite verdiend. Maar nee, uit pure liefde geeft God het laatste woord aan het werk van Christus, waardoor Hij zonder aarzeling over ons kan zeggen: 'Je bent onschuldig!'

Nogmaals, daar is wel als voorwaarde aan verbonden dat we ons overgeven aan Christus. Dat betekent niet dat God bepaalde kwaliteiten of prestaties van ons verlangt. Het gaat om de richting van ons leven, dus of we onze blik op Christus richten.

Soms verzetten mensen zich hiertegen: 'Ik ben zelf verantwoordelijk voor m'n daden, ook als ik gefaald heb. Dat geef ik niet uit handen.' Daar zit iets positiefs in, dus dat je niet wegloopt voor je verantwoordelijkheid. Tegelijk spreekt hier een ongepaste trots, waaraan je kapot gaat. Als je compleet verantwoordelijk wilt zijn voor jezelf, ga je ervan onderdoor.

Anderen zijn er onverschillig onder: 'Ik doe daar niet moeilijk over. Een thema als zonde en schuld, daar heb ik geen interesse in. Ik leid m'n eigen leven en dat is prima zo.' Daarmee doe je jezelf de das om, want eens komt je complete schuld op je af en dan red je het niet.

Zo komt op ons de oproep af: ga toch christelijk om met schuld. Dat is niet makkelijk, hebben we gezien, want erkenning van schuld roept pijn op. En ook al weet je je door God vergeven, dan nog kun je last van je falen houden. Dat heeft iets heilzaams: het maakt je bescheiden, het houdt je klein, zodat je met Paulus kunt zeggen (Romeinen 3:27) 'Kunnen wij ons dan nog ergens op laten voorstaan? Dat is uitgesloten.' Maar hiermee gaat samen de bevrijding van het loslaten en de vreugde van de overgave. We verwachten het niet van onszelf maar van Christus. Daardoor kunnen we er zeker van zijn: er is uitzicht.